

Fai 'e 'Eletā Hugo E. Martinez
'O e Kau Fitungofulú

Ko 'Etau Ngāue'ofa Fakatāutahá

Kuo pau ke hoko e 'ofa 'a Sīsū Kalaisí ko hotau takitala kapau 'oku tau fie 'ilo'i e ngaahi fie ma'u 'a e ni'ihī kehē ke tau fai ha tokoni.

I he Siasi 'o Sīsū Kalaisi 'o e Kau Mā'oni'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní, 'oku tau ma'u ai 'a e faingamālie mo e tāpuaki fakatāutaha ke tokoni. Talu 'eku mēmipa he Siasí mo 'eku tokoni 'i ha founga kehekehe. Hangē ko Misa 'Iutine Falabella, mo e fa'a lea e tamai 'a 'Eletā 'Eniliki R. Falapelá, "Ko ia 'oku tokoni 'i ha me'á, 'oku lelei ki ha me'a; ko ia 'oku 'ikai tokoni ha me'á 'oku 'ikai hano 'aonga." Ko e ngaahi lea 'eni 'oku fie ma'u ke tau manatu'i mo tukuloto'í.

I he 'eku fekumi ki ha fakahinohino lolotonga 'eku ngāue, ne u manatu 'i ai na'e fakatefito e tokanga 'a e Fakamo'uí 'i he fakafo'ituituí mo e fāmilí. Kuo hanga 'e He'ene 'ofa mo e tokanga 'ofa ki he fakafo'ituituí 'o ako'i kiate au na'á Ne tokanga'i 'a e mahu'inga fakatāutaha 'o e fānau 'a e Tamai Hēvaní pea 'oku mahu'inga ke tau fakapapau'i 'oku faitokonia mo fakamālohia e tokotaha kotoa pē 'e he ongoongolelei 'o Sīsū Kalaisí.

'Oku tau lau he folofolá 'o pehē: "Manatu, 'oku mahu'inga lahi 'a e ngaahi laumālie 'i he 'ao 'o e 'Otuá. . . .
"Pea kapau te mo ngāue 'i homo ngaahi 'aho kotoa pē 'i hono kalanga

'aki 'o e fakatomalá ki he kakaí ni, pea 'omi 'a e fo'i laumālie 'e *toko taha pē* kiate au, hono 'ikai ke lahi pehē fau 'a ho'omo fiefia fakataha mo ia 'i he pule'anga 'o 'eku Tamai!"¹

'Oku mahu'inga e fo'i laumālie kotoa pē ki he 'Otuá he ko 'Ene fānau

kitautolu pea te tau malava ke hoko 'o hangē ko Iá.²

Kuo pau ke hoko e 'ofa 'a Sīsū Kalaisí ko hotau takitala 'o kapau 'oku tau fie 'ilo'i e ngaahi fie ma'u 'a kinautolu te tau lava 'o tokoni'í. 'Oku fakahaa'i mai e foungá 'e he ngaahi akonaki 'a hotau 'Eiki ko Sīsū Kalaisí. Pea ko e founga 'eni 'oku kamata ai 'etau ngāue'ofa fakatāutahá: 'ilo'i e ngaahi fie ma'u pea fai ha ngāue ki ai. Hangē ko e lea na'e fai 'e Sisitā Linitā K. Peatoní, ko e palesiteni lahi 'o e Fine'ofá, "Tomu'a sio pea tokoni."³

'Oku hoko 'a Palesiteni Tōmasi S. Monisoni ko ha sipinga ma'ongo'onga 'o e tefito'i mo'oni ko 'ení. 'I Sānuāli 2005, na'á ne tokanga'i ai ha konifele-nisi taki lakanga fakataula'eiki 'i Pueto Liko pea na'á ne fakahaa'i ai e founga tokoni 'a e Fakamo'uí mo 'Ene kau tamaio'eikí 'o fakafou 'i he ngāue'ofa fakatāutahá. 'I he 'osi e fakataha lelei ko iá, na'e kamata fe'iloaki 'a Palesiteni Monisoni mo e kau taki lakanga fakataula'eiki ne ma'u fakatahá. Fokifá kuó ne fakatokanga'i atu ha taha 'oku tu'u mei ha feitu'u mama'o 'o siofi mai kinautolu.

Na'e mavahe leva 'a Palesiteni Monisoni mei he kakaí 'o ne lue atu ki he tangatá 'o fakalea ki ai. Na'e tangi 'a Hōsē R. Saiasi mo talaange

ko ha mana 'ene 'alu angé pea ko e tali ia ki he'ene ngaahi lotu mo hono uaifi ko 'Iolanitaá ne fai kimu'a he fakatahá. Na'á ne talaange kia Palesiteni Monisoni na'e puke lahi hono 'ofefiné pea 'oku 'iate ia ha tohi ko e 'omi mei hono uaifi ke 'ave kia Palesiteni Monisoni. Na'e talaange 'e Misa Saiasi ki hono uaifi 'e faingata'a he 'oku fu'u femo'uekina 'a Palesiteni Monisoni. Na'e fakafanongo 'a Palesiteni Monisoni ki he talanoá pea ne talaange ke 'oange 'a e tohi, 'o ne lau fakalongolongo pē. Na'á ne fa'o ia he kato hono sutí pea ne talaange kia Misa Saiasi te ne ngāue ki he'ena kolé.

Na'e ala mai e to'ukupu 'o e 'Eiki ko Sīsū Kalaisí ki he fāmilí ni 'o fakafou He'ene tamaio'eiki. 'Oku ou tui 'oku kaungatonu kiate kitautolu e folofola 'a e Fakamo'uí 'i he talanoa fakatātā 'o e Samēlia leleí: "Alu koe, peá ke fai pehē pē."⁴

'I he 'aho 21 'o Sepitema 1998, na'e tō mai ai e Afā ko Siasí ki Puetu Liko 'o ne fakahoko ha maumau lahi. Ne u lava 'o hao mo'ui pē mo Sisitā Mātinesí mo 'ema fānau 'e toko nimá mei he afā lahi ko iá 'i ha'amau nofo pē homau 'apí. Ka ne fe'unga mo ha uike 'e ua e 'ikai lele ange 'a e vaí mo e 'uhilá.

'I he 'osi 'emau vai ne tānakí, na'e faingata'a hano toe ma'u mai ha vai. He 'ikai teitei ngalo 'iate au 'a e kau tangata ne nau tokoni ange 'aki 'enau 'omi e vai mahu'inga ko iá, kae pehē ki he kau fāfine ne nau tokoni 'ofa kiate kimautolú.

Na'e ha'u 'a Siamane Kaloni ki homau 'apí mo ha fu'u tangikē vai 'i ha loli. Na'á ne talamai ko e 'uhinga 'o 'ene fai iá he "na'á ku 'ilo'i 'oku 'i ai ha'amo fānau 'oku si'i fie ma'u vai." Hili ha 'aho si'i mei ai, na'e fakaheka leva 'e Misa Nili Mānoa mo Heamani Kōmesi ha tangikē vai 'e tolu ki ha loli. Ne ta'e'amanekina 'ena a'u ange ki homau 'apí 'o fakafonu e nge'esi hina vai kotoa pē na'á na ma'u mo fakaafe'i foki homau kaungā'apí ke fakafonu mo 'enau vaí.

Na'e tali 'emau ngaahi lotú 'i he'enu ngaahi ngāue'ofa fakatāutahá. Na'e hā mei he fofonga 'o e kau tangata 'e toko tolu ko iá e 'ofa 'oku ma'u 'e Sīsū Kalaisi ma'atautolú, pea

na'e hanga 'e he'enu tokoní—pe ko 'enu ngāue'ofa fakatāutahá—'o 'omi ha me'a ki he'emau mo'ui na'e mahulu hake ia he vai inú pē. 'Oku mahu'inga ki he foha mo e 'ofefine kotoa pē 'o e 'Otuá, ke nau 'ilo'i 'oku tokangaekina kinautolu 'e he kakaí mo 'enu leleí.

'Oku ou fakamo'oni kiate kimoutolu 'oku 'afio'i fakatāutaha mo fakafoituitui kitautolu 'e he Tamai Hēvaní mo hotau 'Eiki ko Sīsū Kalaisí. 'I he 'uhinga ko iá, 'oku nau 'omi 'a e me'a 'oku tau fie ma'ú kae lava ke tau ma'u ha faingamālie ke a'usia hotau tu'unga fakalangí. 'Oku nau tuku mai ha kakai ki he'etau mo'ui ke nau faitokonia kitautolu. Pea 'i he'etau hoko ko ia ko ha me'angāue 'i Hona to'ukupú, 'oku tau lava ai ke fai ha tokoni kiate kinautolu 'okú Na fakahaa'i maí.

Ko e founga 'eni 'oku tokoni ai 'a e 'Eiki ko Sīsū Kalaisí ki he fānau kotoa 'a e Tamai Hēvaní. 'E tānaki fakataha 'e he Tauhisipi Leleí 'a 'Ene fanga sipí. Te Ne fai taha taha ia 'i he'enu fakafāonga'i leleí 'enu tau'atāina ke filí—hili 'enu fanongoa e le'o 'o 'Ene kau tamaio'eiki mo ma'u 'enu tokoní. Pea 'i he'enu 'ilo'i ko ia Hono le'ó, te nau muimui leva kiate Ia. 'Oku mahu'inga e fa'ahinga tokoni fakatāutaha peheé ki hono tauhi 'etau ngaahi fuakava 'i he papitaisó.

'Ikai ke ngata aí, ko 'etau hoko ko ia ko ha fa'ifa'itaki'anga leleí 'o e

ākongā 'a Sīsū Kalaisí, ko ha fakafe'iloaki leleí mo'oni ia ki he ni'ihi te tau lava vahevahe ki ai 'Ene ongoongoleleí. 'I he'etau fakaaava hotau ngutú pea vahevahe atu e ongoongoleleí 'o Sīsū Kalaisí, 'oku tau hoko ai ko "Ene kau tauhisipi pea ko hotau tufakangá ke fafanga'i 'Ene fanga sipi mo 'Ene fanga lami 'i He'ene tākangá"⁵; ko kitautolu e kau "vaivaí mo e kau mā'ulaló,"⁶ "[a e] kau toutai tangatá."⁷

'Oku 'ikai fakangatangata pē 'etau tokoní mo 'etau ngāue 'ofá ki he kakai mo'ui 'o e māmani ko 'ení. 'E lava foki ke mou fai ha ngāue ma'á e kau pekiá—kiate kinautolu 'i he maama tatali'anga 'o e ngaahi laumālié na'e 'ikai ke nau ma'u ha faingamālie ke tali 'a e ngaahi ouau faifakamo'ui 'o e ongoongoleleí 'o Sīsū Kalaisí. 'E lava foki ke tau tauhi ha tohinoa pea hiki 'etau ngaahi hisitōlia fakafāmilí ke liliu e lotu 'o e kakai mo'ui ki he kakai mo'ui—kae pehē ki he lotu 'o e kakai mo'ui ki he'enu ngaahi kuí. 'Oku fekau'aki ia mo hono fakafehokotaki hotau fāmilí, 'a e to'u tangata ki he to'u tangata, 'i ha ngaahi ha'i 'oku ta'engata. 'I he'etau fai iá, 'oku tau hoko ai ko ha kau "fakamo'ui . . . 'i he mo'unga ko Saioné."⁸

'Oku tau ma'u ha faingamālie makehe ke hoko ko ha ngaahi me'angāue 'i Hono to'ukupú. 'E lava foki ke tau fai pehē 'i he'etau nofo malí,

'i hotau fāmilī, kaungāme'á mo hotau kāingá. Ko 'etau fakahoko 'eni 'a e ngāue 'ofa 'i he'etau hoko ko ha kau ākonga mo'oni 'o Sisū Kalaisí.

"Pea 'e fakakātoa 'i hono 'aó 'a e ngaahi kakai kotoa pē: pea 'e vahe ua 'e ia 'a kinautolu 'o hangē ko e vahe 'i 'e he tauhisipí 'a 'ene sipí mei he kosí:

"Pea 'e tuku 'e ia 'a e fanga sipí ki hono nima to'omata'ú, ka ko e fanga kosí ki he to'ohemá.

"Pea 'e toki pehē 'e he Tu'í kiate kinautolu 'i hono nima to'omata'ú, Ha'u 'a kimoutolu kuo monū'ia 'i he'eku Tamaí, 'o ma'u 'a e pule'anga kuo teu mo'omoutolu talu mei he kamata'anga 'o māmaní:

"He na'á ku fiekaia, pea na'a mou foaki 'a e me'akai kiate au; na'á ku fieinua pea na'a mou foaki 'a e inu kiate au; ko e muli au pea na'a mou fakaafe 'i au:

"Telefua pea na'a mou fakakofu 'i au: na'á ku mahaki pea na'a mou 'a'ahi mai kiate au: na'á ku 'i he fale fakapōpulá pea na'a mou ha'u kiate au.

"Pea 'e toki lea 'a e mā'oni'oni 'o pehēange kiate ia, 'Eiki na'a mau mamata kiate koe 'anefē 'okú ke fiekaia, pea mau fafanga 'i koe? pea fieinua pea mau foaki 'a e inu kiate koe?

"Na'a mau mamata kiate koe 'anefē ko e muli pea mau fakaafe 'i koé? pe telefua pea mau fakakofu 'i koe?

"Pe na'a mau mamata kiate koe 'anefē 'okú ke mahaki pe 'i he fale fakapōpulá pea mau 'alu atu kiate koé?

"Pea 'e lea 'a e Tu'í 'o pehē ange kiate kinautolu, Ko 'eku tala mo'oni atu kiate kimoutolu, ko e me'a 'i ho'omou fai ia ki ha taha 'oku kihí 'i sí 'i hifo 'i hoku kāingá ni, ko ho'omou fai ia kiate aú."

'Oku ou lotua te tau fai pehē, 'i he huafa 'o Sisū Kalaisí, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 18:10, 15; tānaki atu e fakamamafá.
2. Vakai ki he Fakahinohino ki he Fofolofá, "Soul"; scriptures.lds.org.
3. Linda K. Burton, "Tomu'a Sio, Pea Tokoni," *Liahona*, Nōvema 2012, 78.
4. Luke 10:37.
5. Alexander B. Morrison, "Nourish the Flock of Christ," *Ensign*, May 1992, 13.
6. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 1:23.
7. Mātiu 4:19.
8. 'Opataia 1:21.
9. Mātiu 25:32–40.

Fai 'e 'Eletā Larry S. Kacher
'O e Kau Fitungofulú

Fili Fakapotopoto

*Sivisivi 'i ho'omou ngaahi filí 'aki homou fehu 'i loto pē,
"Oku tu'u ta'eue'ia nai 'eku filí 'i he kelekele lelei 'o e ongoongolelei 'o Sisū Kalaisí?"*

Kāinga, 'oku kaunga lahi e ngaahi filí 'oku tau fakahoko 'i he mo'ui ní ki hotau hala ki he mo'ui ta'engatá. 'Oku 'i ai ha mālohi 'oku tau lava 'o mamata ki ai, pea ni'ihí 'oku 'ikai. Na'á ku ako 'a e tefito 'i mo'oni mahu'ingá ni 'i ha 'usia fakatautaha he ta'u 'e nima nai kuohilí 'i ha founga ne mei fakatu'utāmaki 'aupito 'a hono ngaahi nunu'á.

Na'á mau fononga atu mo e fāmilí mo ha kaungāme'a ki he feitu'u fakatonga 'o 'Omaní. Na'á mau fakakaukau ke mau ki'i fakamokomoko 'i he matātahi 'i he matāfanga 'o e 'Ōseni 'Initiá. Taimi nounou 'emau a'u atú, ne kole mai hoku 'ofefine ta'u 16 ko Nelí ke 'alu 'o kaukau tahi 'i he ki'i feitu'u na'á ne pehē 'oku lau 'one'one. Koe'uhí ne ki'i houhou e tahí mo 'eku fakakaukau 'oku ngali 'au 'a e tahí, ne u talaange te u 'uluaki vakai 'i ia.

Ne u ui ki hoku uaifí hili ha ki'i taimi sí 'i 'o 'eke pe 'oku ou ofi nai ki he lau 'one'oné. Na'á ne tali mai, "Kuó ke 'osi fakalaka koe ai." Na'e 'ikai te u fakatokanga 'i hono 'ave au 'e he "au mālohi"¹ mo e vave ange 'eku 'auhia atu ki tahí.

Na'e 'ikai te u 'ilo 'a e me'a ke faí. Ko e me'a pē ne u fakakaukau ki ai, ke u tafoki 'o kakau ki 'uta. Ko e me'a hala 'aupito ia ke faí. Ne u ongo 'i 'oku

siva 'eku 'amanakí. Ne fusi atu au ki he lolotó 'e ha mālohi na'e 'ikai te u lava 'o mapule'i. Ko e me'a na'e toe kovi 'akí ko e muimui mai hoku uaifí 'iate au, 'i he'ene falala na'á ku fai 'a e fili totonú.

Kāinga ne u pehē he'ikai te u mo'ui pea koe'uhí ko e fili na'á ku fakahokó, 'e mole ai mo e mo'ui hoku uaifí. Hili ha feinga lahi mo'oni mo 'eku tui ne 'i ai 'a e tokoni fakalangí, ne tu'u homa va'é 'i ha lau 'one'one pea lava 'o ma foki mo'ui ki homa 'ofefiné mo e kaungāme'á.

'Oku lahi 'a e ngaahi ta'au 'i he mo'ui fakamatelié ni—ko e ni'ihí 'oku lelei, pea ni'ihí 'oku 'ikai. Na'e ako 'i e Palesiteni Sipenisā W. Kimipolo 'oku 'i ai ha ngaahi ivi mālohi 'i he'etau mo'uí hangē ko e mālohi 'o e 'au 'i 'osení.² 'Oku mo'oni 'a e ngaahi ivi mālohi ko 'ení. 'Oku totonu ke 'oua na'a tau tukunoa 'i ia.

Tuku ke u vahevahe atu ha mālohi 'e taha, ko ha mālohi fakalangi, kuo hoko ko ha tāpuaki lahi 'i he'eku mo'uí. Ko ha papi ului au ki he Siasí. Kimu'a peá u toki papitaisó, ne u taumu'a ke u [hoko ko ha tangata] sikí, pea hili e ako ma'olungá, ne u hiki leva ki 'Iulope ke fai 'ení. Hili ha ngaahi māhina lahi 'o e mo'uí ne ngali fakafiemalié, ne u ongo 'i 'oku fie ma'u